

Stav bádání = základní informace o tom, jak je předmět práce pojednán v odborné literatuře

J. N. A. Vitásek - životopis, stav bádání (část - ukázka)

Zájem o starší českou hudbu je výzvou muzikologům k jejímu vědeckému rozboru a zhodnocení. Je tomu již tři čtvrtě století od doby, kdy V. Helfert svými důkladnými a v české muzikologii do té doby nevídanými díly¹⁾ objevil již zapomenutou jaroměřickou hudební kulturu a její hlavní tvůrčí zjev, skladatele F. V. Míču. Helfert také podnítl zájem českých muzikologů o osobnosti české hudební emigrace a sám se zabýval tvůrčím zjevem Jiřího Bendy²⁾.

Od dob Helfertových pokročila česká muzikologie v bádání o hudbě starších českých mistrů předsmetanovského období o nemalý kus cesty vpřed. B. Bajerová ve své disertační práci z r. 1979 stručně charakterizuje hlavní výsledky, jichž bylo v tomto směru dosaženo. Uvádí jména J. V. A. Stamice, J. K. Vaňhala, L. Koželuha, J. L. Dusíka, J. Myslivečka, V. Jírovce, V. J. Tomáška a F. Škroupa [1979, 6]. Je však třeba dodat, že byly probádány i další osobnosti české klasicistní hudby, například F. X. Dušek, jehož uměleckým zjevem se zabýval V. J. Sýkora [1958], V. Mašek, o němž pojednává pražský hudební vědec J. Mikuláš, V. H. Voříšek, jehož osobnost přiblížil hudební veřejnosti zejména brněnský muzikolog V. Kyas, a další. Přesto můžeme shodně s Bajerovou [1979, 6] i dnes konstatovat, že je v české hudbě předsmetanovského období ještě mnoho nezmapovaných míst, ač se již v současné Evropě prosazuje užitečná spolupráce badatelů z různých států, která umožňuje dosáhnout výraznějších úspěchů ve vědecké práci.

Jednou z dosud ne zcela uspokojivě probádaných osobností české hudební historie je skladatel, klavírní virtuos, svatovítský kapelník a první ředitel pražské varhanické školy Jan Nepomuk August Vitásek (1770 - 1839). Nejedná se přirozeně o autora zcela neznámého či zapomenutého. Jeho jméno většinou nechybí v hudebních slovnících nebo syntetických pojednáních o české hudbě³⁾. Z jeho tvorby zřídka v médiích zazní některá skladba a několik jeho klavírních opusů vyšlo v nové době též tiskem. Nejnovější Kancionál, společný zpěvník českých a moravských diecézí, obsahuje jedinou Vitáskou píseň.

Jinak se ovšem s Vitáskovou hudbou na koncertním pódiu, v rozhlase či v televizi setkáváme málokdy. Například na nedávno nahraném CD, kde je prezentována hudba zaznívající kdysi v pražském hudebním salónu Nosticů, není zařazena žádná Vitáskova skladba, ačkoli byl v této hraběcí rodině činný patnáct let jako kapelník, klavírista a učitel hudby. Vzniká otázka, zda si Vitáskův tvůrčí zjev tak malou pozornost naší současnosti zaslouží. V dalším pojednání se na základě rozboru a zhodnocení faktů pokusíme dokázat, že nikoli.

V našem bádání vycházíme ze skutečnosti, že Vitásek patřil koncem 18. století a v první polovině 19. století k předním osobnostem hudebního života v Praze.

Jako žák Mozartova přítele F. X. Duška se vypracoval na předního pražského klavírního virtuosa 90. let 18. století. Působil též jako uznávaný editor, a to jak klavírních, tak především duchovních sbírek. Věnoval se však zejména kompozici, v níž dosáhl plného společenského uznání. To se mj. projevilo jmenováním na místo ředitele kůru metropolitního chrámu sv. Víta v Praze v r. 1814. V této funkci působil celé čtvrtstoletí - až do své smrti. O církevní hudbu se zasloužil také tím, že od r. 1826 působil v čele Spolku pro pěstování církevní hudby v Čechách a od r. 1830 do konce života vykonával funkci ředitele varhanické školy v Praze. Jeho skladby byly velmi rozšířeny na českých, moravských i rakouských kůrech a došly uznání i na vídeňském dvoře.

Pro své četné přátelské styky s českou vlasteneckou šlechtou a s českými intelektuály doby obrozenecké, zejména s J. Th. Heldem, je Vitásek řazen mezi významné české vlastence. Přátelil se však i s řadou skladatelských osobností působících v hlavním městě habsburské monarchie Vídni.

Z uvedených skutečností je zřejmé, že si Vitáskova osobnost a dílo zaslouží být předmětem hudebněvědného studia. Bádání o něm však naráží na mnoho překážek. Skutečnost, že chybí ucelená

biografická práce a že jeho skladby nejsou zkatalogizovány, nepřekvapuje. Podobně je tomu stále ještě u mnoha osobností české hudební kultury.

Potíže začínají již při zjištění, že Vitásek nenapsal vlastní životopis, paměti nebo alespoň stručné biografické poznámky. Bohužel se nezachovala ani jeho korespondence.

Nezvěstná je i značná část jeho díla. Vitásek své skladby nijak neuspořádal a neoznačil je opusovými čísly. Zachované kompozice existují pouze v opisech či tiscích. Při jejich studiu se nemůžeme opřít o žádný autograf⁴⁾.

Důležitým záhytným bodem v bádání o Vitáskovi je lexikografie. Jako známá a uznávaná osobnost kulturního života se dostal již za svého života nejprve na stránky Meuselova Künstlerlexikonu z r. 1809, dále do lexikonu Dlabáčova z r. 1815 a posléze do Gräfferovy a Czikanovy Rakouské národní encyklopedie (ÖNE) vydávané v letech 1835-37.

Přibližně v téže době vycházel u Schillinga ve Stuttgartu Universal-lexikon der Tonkunst (ULT). I ten obsahoval heslo Vitásek, v němž je uvedena řada faktů o Vitáskově osobě. Autorem hesla byl Ignaz von Seyfried.

Z těchto zdrojů čerpali mnozí další pozdější domácí i zahraniční lexikografové ve svých heslech do významných slovníků (například Wurzbach, Rieger, Otto, Riemann, Grove, Fétis).

Kromě uvedených lexikonů jsme našli biografické údaje o Vitáskovi také v ročence Jahrbuch der Tonkunst von Wien und Prag z r. 1796 a v lipském časopise AmZ. Již v r. 1800 je zde zveřejnil F. X. Němeček. Je to vůbec první Vitáskův životopisný nástin. Další jeho stručný životopis dal sepsat ve 40. letech, tedy až po Vitáskově smrti, J. Th. Held pod titulem Einige Daten zu meinem künftigen Nekrolog, tj. Několik dat k mému budoucímu nekrologu. Část této stati přeložila do češtiny Marie Tarantová a uvedla ji ve své studii uveřejněné v r. 1961 v časopisu Bertramka.

Určité neshody spočívají ve skutečnosti, že se uvedení Vitáskovi biografové ve svých údajích mnohdy rozcházejí. Jejich chyby a vzájemné rozpory se pak přenášejí do literatury, která na ně navazuje a čerpá z nich. V naší práci se mj. pokoušíme uvést všechny omyly ve Vitáskově biografii na správnou míru. Přitom budeme vycházet především ze studia dobových pramenů.

Díky studijnímu pobytu ve Vídni jsme též mohli objasnit události kolem jmenování Vitáskova císařským dvorním místokapelníkem, které při studiu dosavadní literatury o Vitáskovi vyvolávaly nemálo otázek.

Studii o Vitáskovi nebylo napsáno mnoho. V r. 1924 mu věnoval stať ve svých Profilech české hudby z prvé polovice 19. století hudební historikograf A. Hnilička. V r. 1950 byl v časopisu Bertramka uveřejněn článek A. Němce nazvaný Pražský mozartovec Jan Vitásek. Obě pojednání sledují spíše popularizační účel. Otázkou Vitáskova pobytu v Sadské se zabýval Z. Culka ve stati z r. 1957.

Důkladnějšími badatelskými pracemi jsou studie Marie Tarantové uveřejněné počátkem 60. let v Zprávách Bertramky. Vitáskův životopis inspirovaný J. Th. Heldem přeložila Tarantová do češtiny a vybavila cenným poznámkovým aparátem. Dále napsala studii Český zpěv v životě a díle J. N. A. Vitáskova, v níž uveřejnila řadu zajímavých a věcných poznámek svědčících o jejím důkladném studiu problematiky. Další zamýšlenou studii ohlášenou v uvedené stati však již bohužel nenapsala.

V pozdější době se zabývala Vitáskem ve své disertační práci z r. 1979 na FF UJEP v Brně B. Bajarová. Zaměřila se na jeho klavírní tvorbu, k níž uvedla řadu zajímavých postřehů a upozornila na některé preromantické rysy, jež v ní objevila. Ve Vitáskově biografii však práce nepřináší nic nového a navíc je v ní bagatelizována skladatelova církevní tvorba, která je - jak se pokusíme dokázat - naopak nejvýznamnější oblastí jeho díla.

Největším dluhem muzikologie vůči Vitáskovi je podle našeho názoru skutečnost, že není prozkoumána, zhodnocena a zkatalogizována jeho církevní tvorba, která byla nejen za jeho života, ale zhruba až do konce minulého století známa, provozována a oblíbena.

Naše práce je tedy pokusem o první komplexní hudebněvědné pojednání o J. N. A. Vitáskovi. Měla by odstranit rozpory a nejasnosti v jeho biografických údajích, které se postupně navršily v lexikografii a následně i v odborné literatuře a za pomoci unikátních pramenných materiálů vytvořit jeho podrobný a ucelený životopis, v jehož rámci bude třeba pojednat též o Vitáskových aktivitách v oblasti interpretační, pedagogické, hudebně teoretické a editorské. V práci by dále měla být prozkoumána veškerá Vitáskova dostupná skladatelská tvorba, kterou je nutno stylově zařadit a posoudit její úroveň, přičemž je nezbytné kriticky zhodnotit veškerou dosavadní literaturu, jež byla o Vitáskovi napsána.

Jedním z nejdůležitějších úkolů bude shromáždit maximální počet jeho chrámových děl, vytvořit jejich tematický katalog a na základě kritické analýzy dostupných pramenů a literatury zhodnotit význam Vitáskovy osobnosti v dějinách české hudební kultury.

2.0 Dětství, mládí, léta ve službách české šlechty

2.1 Dětství v Hoříně

Jan Nepomuk August Vitásek se narodil 22. 2. 1770 v Hoříně na mělnickém panství patřícím knížecímu rodu Lobkoviců. Jeho otec Václav Vitásek působil v Hoříně jako učitel a varhaník. Matka se jmenovala Anna. Její rodné jméno není v hořínské matrice uvedeno [Hnilička 1924, 98]. V matrice z Vrbna, odkud pocházel Václav Vitásek, je však zaznamenáno datum sňatku Vitáskových rodičů 12. ledna 1762 v hořínské kapli a jako nevěsta je uvedena Anna Symonová z Byšic [Tarantová 1961, 7].

Pokud jde o datum Vitáskova narození, setkáváme se v pramenech a literatuře často s omyly. První zprávu o Vitáskovi, jeho současník strahovský knihovník B. Dlabač, uvádí datum 20. února 1771 [1815, 4-5]. Po něm toto datum přebírá Wurzbach [1879, 152], Srb-Debrnov [rkp.] a Ottův slovník naučný [1924, 767]. Hnilička uvádí datum 23. 3. 1770 [1924, 38]. Jde o nedorozumění vzniklé podle Tarantové [1960, 6] tím, že záznam v matrice, kde je uvedeno "23. m.", si Hnilička vyložil jako 23. března (März). Ve skutečnosti je smysl matričního záznamu takový, že 23. února byl křtěn chlapec (masculinum). Výpis z matriky uvádíme v příloze č. 1.

Datum 23. 3. 1770 přejímá také Riemann [1961, 937] a MGG [1989, 1840]. Eitner [1904, 281] z nepřesného údaje o Vitáskově úmrtí ve stáří 70 let (Vitásek ve skutečnosti zemřel necelé 3 měsíce před dožitím tohoto věku) vyvozuje, že když skladatel zemřel v r. 1839, nemohl se narodit ani v r. 1770, ani v r. 1771, ale v r. 1769.

Avšak J. Th. Held, s nímž Vitáska pojilo dlouholeté, téměř celoživotní přátelství, autor biografických poznámek o tomto skladateli, uvádí jako den jeho narození 22. únor 1770. Stejně datum najdeme v hesle Wittassek v ÖNE z r. 1832. Posléze je správné datum Vitáskova narození uvedeno v Schillingově encyklopedii Universal-Lexikon der Tonkunst 1838, Bd. 6, 877].

M. Tarantová, která došla v bádání o Vitáskovi zatím nejdále, vyvodila na základě studia pramenů závěr, že datum 22. 2. 1770 je správné. V rámci své disertační práce matriční údaj znovu ověřila B. Bajarová [1979, 15]. Pro úplnost uveďme, že správné datum Vitáskova narození uvádí i ČSHS [1965, 879].

Chlapec byl v matrice zapsán jako Johannes Matthias [viz příl. č. 1]. Jeho kmotrem byl kovář Matthias T. [Bajarová, tamtéž]. Za patrona mu byl vybrán český světec Jan Nepomucký. Vitásek sám používal i jména August, patrně na důkaz vděčnosti k majiteli panství knížeti Augustu Lobkovicovi.

V psaní Vitáskova příjmení se v literatuře vyskytují určité rozdíly. Podle Heldova tvrzení si Vitásek sám zvolil psanou podobu svého jména "Wittassek", aby se její výslovnost v němčině co nejvíce podobala výslovnosti české [Hnilička 1924, 38]. Vyskytují se však i tvary Witassek, Wittasek, Wittaseck i Wittasseck. Můžeme se setkat i s česko-německými variantami jako Witásek (Dlabač) nebo Wittásek (Wurzbach). Groveho slovník [ČSHS, Černušák 1954, 23] uvádí obě - českou i německou. U Eitnera nacházíme českou modifikaci Witasék a německý tvar Wittasek. Wurzbach konstatuje, že se jeho příjmení píše v národním pravopisu Vitášek, zatímco umělec se prý sám psával jako Wittásek [1879, 152]. V několika opisech Vitáskových skladeb, které se nacházejí v N. M., jsme skutečně našli tvar Witášek. V naší práci používáme český tvar Vitásek.

J. N. A. Vitásek se narodil jako páté z deseti dětí. Z jeho sourozenců byl pravděpodobně hudebně nadán také nejmladší nevlastní bratr Antonín, jemuž je připisována píseň An der May [ČSHS, Černušák 1965, 871] 5).

Otec Václav Vitásek působil v Hoříně podle Helda 40 let [Tarantová 1961, 4]. V pramenech a literatuře není sporu o tom, že malý Jan Nepomuk získal základy hudebního vzdělání právě u něho. V ÖNE je konstatováno, že ho otec vyučoval i literárním předmětům [1832, Bd. 6, 166].

V první biografické skice o Vitáskovi pocházející již z r. 1800 [AmZ, 504] a jejímž autorem je F. X. Němeček je uvedeno, že jeho otec patřil k těm řádným mužům, kteří se zasloužili o šíření hudby na venkově, a jakých je málo 6). Dlabač uvádí [1815, 385], že jej otec vzdělával jak ve zpěvu, tak i v instrumentální hudbě, a to nejprve ve hře na housle, později také na klavír, a že se chlapec od deseti let učil hrát i na varhany. Dále píše, že se Jan Nepomuk pod vedením otce celé tři roky vzdělával v generálbasu a poté, tedy ve třinácti letech, hrál v knížecí kapli mši, která měla u přítomného urozeného panstva velký úspěch. Poznává, že tento pro Vitáska tak lichotivý úspěch ho ještě více povzbudil ke studiu generálbasu, takže se až do šestnácti let zabýval pouze tímto studiem a hrou na klavír 7). Vzhledem k tomu, že pojem generálbas v té době ještě zahrnoval i kompoziční práci, je možné, že uvedená mše byla Vitáskovým raným skladebným pokusem.

Této naší hypotéze nasvědčuje tvrzení J. Helda [Tarantová 1961, 4-5]. Uvádí, že mladý Vitásek od desíti let každoročně při slavnostních mších v hořínské kapli v přítomnosti kněžny Ludmily Lobkovicové předkládal stále potěšitelnější výsledky své činnosti. Dále konstatuje, že tyto výsledky, zvláště však v jeho patnácti letech předložený pokus v komponování, rozhodly, že ho kníže August z Lobkovic na přímluvu své choti poslal v r. 1786 do svého paláce v Praze 8). Tam jej kněžna dala vyučovat u tehdy nejlepšího pražského učitele klavíru a významného pražského hudebníka Františka Xavera Duška.

2.2 V Praze ve službách Lobkoviců

U Lobkoviců se mladému muži dostalo zdarma ubytování, stravy a měsíčního peněžitého příspěvku, který mu sloužil nejen jako kapesné, ale z něhož si, jak tvrdí Held [Tarantová 1961, 5], mohl kupovat i hudebniny a platit jednou týdně hodiny u Duška. Naproti tomu Dlabač [1815, 385], ÖNE a v návaznosti na to někteří další badatelé tvrdí, že ho Dušek vyučoval bezplatně.

Dlabač konstatuje [1815-18, 385], že Dušek vyučoval Vitáska kromě klavíru také skladbě. Naproti tomu Held o studiu kompozice u Duška mlčí a píše, že na hodiny kontrapunktu chodil Vitásek k tehdejšímu kapelníkovi pražského metropolitního chrámu Janu Antonínu Koželuhovi [Tarantová 1961, 5]. Podle našeho názoru začal Vitásek docházet ke Koželuhovi až po Duškově smrti. Soudíme tak podle toho, že v lipském časopisu AmZ [Němeček 1800, 504] je uvedeno, že učitelem a ukazatelem cesty v kompozici mu byl pouze jeho šťastný talent 9). Fakt, že Vitásek byl v kontrapunktu - a v kompozici vůbec - Koželuhovým žákem, potvrzují hesla v ÖNE i v ULT a je v literatuře o Vitáskovi všeobecně přijímán.

Naděje, které Lobkovicové ve Vitáska vkládali, nebyly zklamány. Vitásek se stal ve hře na klavír nejlepším Duškovým žákem. Významnou událostí, která ovlivnila jeho další umělecký vývoj, byla návštěva W. A. Mozarta v Praze. Vitásek slyšel jeho hru a osobní setkání s ním se mu stalo významným impulsem v další práci. Podrobně o tom pojednáváme v kapitole 2.4.

V 90. letech 18. století byl Vitásek uznáván jako nejpřednější pražský klavírista a bylo mu svěřeno účinkování na významných hudebních akademiích, kde hrál Mozartovy klavírní koncerty. V době svého působení u Lobkoviců již také komponoval. Stal se známým a oblíbeným skladatelem tehdejší populární, tj. především taneční hudby. Held ve svých vzpomínkách uvádí, že v masopustě roku 1793 "... v úterý chodívali všichni malostranští přátelé a známí do Lázní, kde se hrávaly Vitáskovy melodie" [Tarantová 1960, 2].

Kromě tanečních skladeb v tomto období psal i klavírní skladby a písně. Dokladem toho je ročenka Jahrbuch der Tonkunst von Wien und Prag, kde je uvedeno, že "...vytvořil různé skladby pro zpěv a klavír s velkou mírou vkusu" [1796, 148] 10). Značná část této skladatelské tvorby je však nezvěstná.

Již v r. 1800 najdeme v AmZ [502] zprávu o Vitáskovi jakožto skladateli. Je zde jmenován společně s J. Röslerem a D. Weberem. Konstatuje se tu, že příroda dala těmto skladatelům nemalou míru talentu, který rozvinuli vlastní pílí, bez zvláštního pedagogického vedení, k takovému stupni dokonalosti, že je lze právem nazývat umělci 11).

Překvapivě brzo se Vitáskovo jméno objevuje v lexikografické literatuře v Německu. Berlínský profesor J. G. Meusel již v r. 1809 píše, že Vitásek je jedním z nejpřednějších klavíristů a skladatelů v Praze [Meusel 1809, 553] 12), a zaznamenává jeho dvě tištěné skladby - Rondo (1800) a 6 menuetů pro klavír (1807).

Koncem 18. století se Vitásek již začal věnovat také duchovní hudbě, k níž se později stále více přikláněl. S určitostí víme, že do r. 1800 napsal krátkou mši a malé Requiem, jak o tom pojednáme v následujících kapitolách.

Kromě hudby se Vitásek v letech své služby u Lobkoviců také humanitně vzdělával. Wurzbach uvádí [1879, 152], že mu kněžna dala příležitost, aby se vzdělával též esteticky. Tvrdí také, že v době, kdy jeho hra vyvolala pozornost Mozartovu a Beethovenovu, byl ještě posluchačem filosofie. Černušák se domnívá [ČSHS, 1965, 879], že Vitáskova pražská studia, blíže nezjištěná, byla právnická. Soudí tak patrně na základě tvrzení Karla Mozarta, jenž v dopise z r. 1856 uvádí, že Vitásek byl po určitou dobu zaměstnán u otce známého pražského advokáta a poslance Pinkase [Zelený 1887, 754].

Je zajímavé, že Dlabač i Held, dobří Vitáskovi přátelé, o jeho studiích mlčí. Naproti tomu v ÖNE se píše, že Vitásek dokončil filosofická studia, ačkoliv se již předtím rozhodl plně se věnovat umění. V Bernsdorfově Neues Universal-Lexikon der Tonkunst [1861, Bd. 3, 886] je uvedeno, že vedle zdokonalení se v klavírní hře u Duška a studia kompozice u Koželuha se pilně věnoval též vědám [13].

Již v této době navázal Vitásek některá pevná a trvalá přátelství, především s J. Th. Heldem, I. von Seyfriedem a F. X. Němečkem. K navázání těchto kontaktů přispělo jistě v nemalé míře prostředí Duškovy Bertramky, která byla v 90. letech 18. století významným ohniskem pražského hudebního života.

Kromě studií byl Vitásek podle Helda od r. 1792 pověřován různými kancelářskými pracemi spojenými s jeho budoucím zaměstnáním domácího kancelisty, které vykonával od r. 1795 [Tarantová 1960, 5]. To potvrzuje i ročenka Jahrbuch der Tonkunst von Wien und Prag [1796, 148], v níž se o Vitáskovi hovoří jako o kancelistovi u Jeho Jasnosti pana Augusta knížete z Lobkovic.

2.3 Ve službách hraběcí rodiny Nosticů

Po více než desetiletém působení v domě Lobkoviců přešel Vitásek do služeb hraběte Bedřicha Nostice-Rhienecka (1762 - 1819). ÖNE uvádí, že to bylo v r. 1798. Tomu nasvědčuje i Němečkův nekrolog k úmrtí F. X. Duška z r. 1799 [AmZ, 445]. Held však zřejmě omylem udává jako dobu nástupu do služeb jmenovaného hraběte až rok 1800 [Tarantová 1961, 5].

Právě na přelomu 18. a 19. století vynikli Nosticové jako přední podporovatelé věd a umění v Praze. Otec řečeného hraběte Bedřicha František (1725 - 1794), nejvyšší purkrabí v Čechách, dal vlastním nákladem vybudovat Královské národní, později (a nyní rovněž) Stavovské divadlo. I další syn tohoto hraběte Jan Nepomuk (1768 - 1840) měl zvláštní zálibu v hudbě [Wurzbach 1879, 397-403]. Byl dobrým houslistou [AmZ 1799/1800, 515] a učil se u Vitáska kompozici [Tarantová 1961, 8]. Několik jeho skladeb Vitásek dokonce vydal v hudebním měsíčníku Euphonia. 25. dubna 1808 vydal Jan Nostic spolu s několika dalšími pražskými šlechtici svolání ke zvelebení hudebního umění v Čechách, které dalo podnět ke zřízení pražské konzervatoře. Později se stal členem výboru Spolku pro zvelebení hudby v Čechách a v r. 1825 presidentem konzervatoře [Srb-Debrnov 1878, 5-7].

Sám hrabě Bedřich Nostic platil za jednoho z nejlepších houslistů a znalců umění v Praze. Jeho žena byla výbornou zpěvačkou a též hraběnka Schlichová, rozená Nosticová, byla dobrou pianistkou [AmZ 1799/1800, 515].

Do služeb této uměnilovné rodiny tedy Vitásek v r. 1798 nastoupil jako klavírista, učitel hudby, koncertní mistr, kapelník a posléze domácí sekretář. Co bylo příčinou této výrazné změny v jeho životě? Žádný ze soudobých zpravodajů o Vitáskovi se o ní nezmiňuje. Zajímavé je tvrzení A. Němce, který říká, že Vitásek vstoupil do služeb Bedřicha Nostice, "... aby uhájil svou existenci" [1950, 7]. Je možné, že v hraběcí rodině Nosticů mohl mít lepší existenční podmínky než v knížecí rodině Lobkoviců. Faktem je, že po zrušení poddanství v r. 1781 přicházela šlechta často do značných finančních potíží. Projevilo se to např. také rozpouštěním šlechtických kapel, jak na to upozorňuje O. Kamper [1936, 190] 14). Kapelnické místo u Lobkoviců však zastával i po r. 1800 J. Rösler [AmZ 1807, 463].

K odchodu od Lobkoviců by mohlo přispět nějaké rozladění mezi Vitáskem a Lobkovicí. Tarantová ovšem poznamenává [1961, 9], že doporučení Lobkoviců mělo též svou váhu při přijetí Vitáska k Nosticům. Kde zjistila, že jej Lobkovicové doporučili do nostických služeb, bohužel neuvádí. Pro domněnku, že se s Lobkovicí nerozešel ve zlém, svědčí také skutečnost, že Vitásek v r. 1811 převzal

vedení hudebních akademií, jejichž subskripci zorganizoval kníže Antonín Isidor Lobkovic, syn jeho někdejších podporovatelů, ve prospěch vzdělávacího ústavu pro sirotky [AmZ 1811, 673-4].

Vztahy hudebních umělců k jejich šlechtickým mecenášům charakterizuje Carl Maria von Weber, který v Praze působil jako divadelní kapelník v letech 1813 - 1816, ve svém dopisu z 5. května 1814 adresovaném bratru Gottfriedovi. Poukazuje v něm na hmotnou i názorovou závislost hudebníků na šlechtě, přičemž jmenuje i Vitáska 15).

Do nostických služeb Vitásek nastoupil ve věku 29 let, kdy muži jeho věku, vzdělání a postavení buďto již byli ženati, nebo na ženění pomýšleli. Vitásek však zůstal až do konce života svobodný. Nenalézáme ani pramennou zmínku o ženě, která by upoutala jeho zájem nebo vyvolala jeho cit. O Robertu Janu Nepomuku Führerovi (1807 - 1861), Vitáskovu nejlepším a nejoblíbenějším žákem a jeho pozdějším nástupcem ve funkci svatovítského kapelníka, se vyskytují domněnky, že byl Vitáskovým nemanželským synem 16). Zda se opírají o něco jiného jež o skutečnost, že Vitásek byl Führerovým kmotrem a až do své smrti mu věnoval vskutku mimořádnou péči a náklonnost, nelze říci 17).

V období své působnosti u Nosticů (1798 - 1814) se Vitásek již méně angažoval jako sólový pianista. Těžiště jeho koncertního vystupování se přesunulo do oblasti komorní hry. Pokračoval ve své činnosti skladatele taneční hudby. Nejpozději od r. 1800 byl oblíben také jako autor vokálních skladeb, který zhudebňoval jak české, tak i německé texty. Tarantová ve své studii [1960, 1-8] oceňuje právem jeho zásluhy o rozvoj českého zpěvu. Připomíná, že spojovacím článkem mezi Vitáskem a českými vlastenci byl Josef Dobrovský, který působil v nostických službách jako vychovatel a knihovník [tamtéž].

Počátkem 19. století se však Vitásek také intenzivně věnoval komponování komorní a orchestrální hudby. Složil smyčcové kvartety, sonáty pro klavír s houslovým doprovodem, skladby pro dechové soubory, instrumentální koncerty s doprovodem orchestru i několik symfonií.

V polovině prvního desetiletí 19. století se u Vitáska dostavila tvůrčí krize, která se projevovala nechutí k další skladatelské práci. Informuje nás o tom I. Seyfried [ÖNE 1838, Bd. 6, 877], který zároveň oceňuje Vitáskovy přátele, díky nimž se mu podařilo v r. 1805 tyto kritické stavy překonat a pokračovat v umělecké činnosti. Uvedený rok je významný pro periodizaci Vitáskovy skladatelské tvorby. Většina autorů ji rozděluje na díla vzniklá do r. 1805 a po uvedeném roce.

Jako první se pokusil periodizovat Vitáskovo dílo J. Rittersberk [1825, 169-170], a to ještě předtím, než byl vydán Schillingův ULT, v němž byly uveřejněny výše uvedené Seyfriedovy informace.

Rittersberk tak poprvé ohraničuje první etapu Vitáskovy tvorby rokem 1805. Druhou etapu zasazuje do časového rozmezí let 1805 - 1810. Proč tak činí, není zcela jasné. Podle našeho názoru to snad může být dáno tím, že v r. 1810 mělo premiéru jediné Vitáskovo scénické dílo - melodram David. Logičtější by se nám však zdálo ohraničit druhou periodu rokem 1814, kdy byl Vitásek zvolen svatovítským kapelníkem, odešel z nostických služeb a začal se věnovat téměř výhradně duchovní tvorbě.

Komponování církevních děl však Vitásek věnoval značnou pozornost ještě před svým nástupem v chrámu sv. Víta. Již do r. 1810 napsal kromě výše zmíněných děl nejméně 2 mše solemnis, Requiem Es dur, duchovní árie, sbory a další skladby. Kromě toho komponoval skladby pro klavír, které vycházely tiskem v Praze, Lipsku a Offenbachu, instrumentální koncerty, kantáty a velkou symfonii C dur.

V období svého působení v hraběcím domě Nosticů se Vitásek začal věnovat také vydavatelské činnosti. Pravděpodobně v r. 1813 začal vydávat v pražském Poltově nakladatelství hudební měsíčník skladeb určených převážně pro zpěv a klavír nazvaný Euphonia.

Po smrti J. A. Koželuha v únoru 1814 odešel Vitásek z nostických služeb na uprázdněné místo ředitele kůru v metropolitním chrámu sv. Víta.

2.4 Vitásek jako klavírista a klavírní pedagog

Základy ve hře na klavír, stejně jako na varhany, získal Vitásek u svého otce v Hoříně. Byly to nepochybně dobré základy, na něž mohla navazovat výuka u F. X. Duška (1731 - 1799), který byl v té době považován za nejlepšího učitele klavíru v Praze. Z jeho četných žáků dosáhl jakožto umělecká osobnost největšího uznání vídeňský dvorní skladatel Leopold Koželuh (1747 - 1818). Vedle Vitáska patřil k Duškovým nejlepším žákům také Václav Vincenc Mašek (1755 - 1831), kapelník v chrámu sv. Mikuláše na Malé Straně. Není bez zajímavosti, že mezi Duškovými žáky byl i Mozartův životopisec František Xaver Němeček (1766 - 1849) [Sýkora 1958, 156].

Na klavír učili i pražští chorregenti a kapelníci, avšak Duškova věhlasu nikdo z nich nedosáhl. Snad nejlépe z nich obstáli J. K. Kuchař a F. M. Hložek.

Pod Duškovým vedením se Vitásek vypracoval během čtyř až pěti let na nejlepšího pražského klavíristu. Do Prahy přišel v r. 1786 a v letech 1791 a 1792 již účinkoval na významných mozartovských akademiích (viz níže), kde zajisté mohl hrát závažná Mozartova klavírní díla jen nejlepší pianista.

Největším povzbuzením ve hře na klavír byla pro Vitáska pochvala samotného Mozarta a jeho osobní příklad. Významné svědectví o tom nám podává F. X. Němeček, který v Mozartově životopisu píše [1808, 95]: "Náš nejlepší klavírista (zdůraznila JD) a oblíbený skladatel Jan Vitásek vděčí Mozartovi za probuzení své vlohy a oněch několik hodin, co se s Mozartem stýkal, cení si podle svého vlastního doznání jako velikého pokroku ve svém zdokonalení" 18).

Ostatně již v nepodepsaném článku otištěném v lipské AmZ [1800, 504], jehož autorství připisuje Poštolka [1989, 1839] rovněž Němečkovi, je uvedeno, že se Vitásek osobně setkal s Mozartem při jeho posledním pražském pobytu a Mistr byl s jeho hrou spokojen 19). Bajerová ve své disertační práci [1979, 24] uvádí s odvoláním na Hniličkovy Profily, že tvrzení o Vitáskově osobním poznání Mozarta je vědecky nepodložené, aniž to čímkoli odůvodňuje. O tom, že Vitásek poznal Mozarta osobně, však referuje nejen Němeček, ale - a to je důležité - i další Vitáskův přítel I. Seyfried ve svém hesle do ULT. Uvádí tam v návaznosti na charakteristiku Vitáskovy hry, že také božští umělci Mozart a Beethoven patřili k jeho nejhorlivějším obdivovatelům 20). O tom, že Vitásek vyvolal Mozartovu pozornost, se píše i v ONE vyšlé rovněž ještě za Vitáskova života [1835-7]. Uvádí se zde, že Vitásek "... vzbudil v Duškově domě (zdůraznila JD) svou virtuosní hrou Mozartovu pozornost do té míry, že mu Mistr dal k přednesu své nejnovější kompozice. Týž případ nastal poté s Beethovenem" 21).

Ostatně i Hnilička v Profilech [1924, 38] netvrdí nic jiného než Vitáskovi současníci. Považujeme tedy osobní setkání Vitáska s Mozartem za vědecky prokázané.

Čeleda uvádí [1950, 6], že za své druhé návštěvy v Praze na podzim r. 1789 Mozart udělil několik lekcí osmnáctiletému F. V. Hekovi a sedmnáctiletému Vitáskovi 22). O tom, že šlo o skutečné lekce, je možno pochybovat vzhledem k velikému spěchu, s nímž byla spojena premiéra Dona Giovanniho.

Seyfriedovo tvrzení o Vitáskově osobním kontaktu s Mozartem i Beethovenem převzal doslova Meliš do svého článku v Daliboru [1858, 11] a Wurzbach do svého slovníku [1879, 152].

Vitásek byl nepochybně přítomen Mozartovu vystoupení na jeho hudební akademii, která se konala 19. ledna 1787 a na niž Mozart hrál svůj klavírní koncert. Pro Vitáskův další hudební vývoj bylo jistě zcela zásadní, že tento mocný impuls přišel hned v prvním roce jeho pobytu v Praze.

Na hudebních akademiích pořádaných v Praze na Mozartovu počest se dostalo Vitáskovi cti vystupovat s Mistrovými klavírními koncerty. Poprvé to bylo na koncertu pořádaném paní Josefinou Duškovou v úterý 26. 4. 1791 v tehdejší Královském národním divadle. Vitásek účinkoval v pátém, předposledním čísle programu a přednesl Mozartův koncert pro klavír B dur, KV 595 [Deutsch 1960, 345]. Další Vitáskovo veřejné pražské vystoupení se konalo 23. 10. 1791 na akademii slepé virtuosky na harmoniku Kirchgessnerové [Berkovec 1989, 77; Hnilička 1924, 39]. 13. 1. 1792 - již po Mozartově smrti - hrál Vitásek na akademii uspořádané k uctění jeho památky opět blíže neurčený Mistrův koncert [Berkovec 1989, 80]. Přesné určení Mozartova klavírního koncertu známe až u příležitosti koncertu pořádaného v Akademickém sále 7. 2. 1792 za účasti Mozartovy vdovy Konstace a skladatelova syna Karla. Na této nepochybně velmi významné události přednesl Vitásek koncert d moll, KV 466 [Sýkora 1958, 62].

Karl Mozart vzpomíná ještě po dlouhé době na Vitáska jako na klavírního virtuosa v dopisu ze dne 4. 3. 1856 adresovaném tehdejšímu majiteli Bertramky Popelkovi [Culka 1968, 9].

7. února 1794 vystoupil Vitásek rovněž s výše uvedeným koncertem d moll na akademii pořádané právníckou fakultou pražské univerzity za opětné přítomnosti Mozartovy vdovy Konstace a syna Karla. Referent Prager Neue Zeitung kladně hodnotí jeho hru vyznačující se precizností i citovostí [Berkovec 1989, 87]. Na této akademii účinkovala rovněž Josefina Dušková.

15. 11. 1797 se konala v Národním divadle dobročinná akademie na Mozartovu počest a ve prospěch jeho vdovy. I na ní vystoupil Vitásek jako pianista, přičemž přednesl také blíže neurčenou vlastní skladbu. Referát o této události přináší opět Prager Neue Zeitung. O Vitáskovi se zde píše jako o nadějném umělci, který získal zasloužený potlesk publika [Berkovec 1989, 103] 23).

Koncem roku 1800 vystoupil Vitásek na koncertě společně s Josefínou Duškovou a hostujícím hornistou Dornausem. Přednesl zde s úspěchem opět blíže neurčený Mozartův klavírní koncert [AmZ 1801, 497-8].

Pokud jde o vztah k Beethovenovi, Vitásek sice není znám jako jeho ctitel, naopak v době sporů o orientaci pražského hudebního života patřil ke straně mozartovské, avšak Beethovenovy klavírní skladby ho mohly zaujmout a snad i částečně ovlivnit.

Beethoven navštívil Prahu několikrát [Racek 1964, 33-37; Pečman 1987, 25-26]. Nedoložený je jeho pobyt v r. 1795, zato v r. 1796 strávil v Praze prokazatelně deset týdnů. V té době se mohl setkat s Vitáskem; s největší pravděpodobností se tak stalo u Dušků, jak dokládá ÖNE, avšak k setkání mohlo dojít i v některém šlechtickém salónu, např. u Clam-Gallasů. S tímto významným mecenášským rodem byl v přátelském kontaktu jak Beethoven, tak i Vitásek.

Beethovenovy koncerty v Praze byly nepochybně prvořadou událostí pro všechny milovníky a znalce hudby a Vitásek mezi nimi jistě nemohl chybět. Beethovenova hra ohromila pražskou hudební veřejnost, na což poukazuje i svědectví V. J. Tomáška v jeho vlastním životopisu [1941, 39-42]. Ozvaly se však i nezanedbatelné výhrady. Na podzim r. 1796 vyšla tiskovina nazvaná *Patriotische Journal für die k. k. Staaten. Zur Kenntniss der in- und ausländischen Begebenheiten*. Anonymní autor v ní tvrdí, že se v Praze našlo mnoho znalců i diletantů, kteří se nedali zaslepit žádným předsudkem a poznali nejen Beethovenovy přednosti, ale i velké chyby. Vytyká se mu zde mj., že zanedbává zpěvnost a že jeho hra je nevyrovnaná. V tom je jasně patrná tendence vyzdvihnout Mozarta (24). Považujeme za dosti pravděpodobné, že výše zmíněná charakteristika Beethovenovy klavírní hry pochází z kruhů Vitáskovi blízkých.

Vitásek své aktivity klavírního virtuosa postupně omezoval, na rozdíl od Mozarta, který účinkoval až do posledních let svého života. I když Vitásek po r. 1800 vystupoval pouze sporadicky, v koncertní činnosti pokračoval, přičemž se více než na sólistickou dráhu zaměřil na komorní hru. Jaké pohnutky ho k tomu vedly, nelze bohužel pro nedostatek pramenů říci. Je možné, že příčinou byla jeho ostýchavost, o níž v naší práci ještě blíže pojednáme v kapitole 3.5.

Held ve svých Pamětech vzpomíná na večírek pořádaný v hostinci U arcivévodky Karla v Karmelitské ulici 30. 10. 1802 na počest J. L. Dusíka a pruského kapelníka Friedricha Heinricha Himmela, kde účinkovali jednak zmínění umělci, jednak byl vyzván ke hře na klavír za pražské umělce právě Vitásek [Tarantová 1968, 2].

Z recenze v lipské AmZ [1807, 540] se dozvídáme, že v postní době v r. 1806 spoluúčinkoval na koncertě vídeňského pianisty Eberla, s nímž přednesl Variace pro 2 klavíry od blíže neurčeného autora.

Dále je dochována zpráva o jeho vystoupení společně s dvěma členy bavorské královské kapely Metzgerem a Legrandem, s nimiž 9. dubna 1807 zahrál trio pro flétnu, violoncello a pianoforte od J. Ch. Cannabicha [AmZ 1806/7, 526]. Pochválena byla jak skladba, tak i její přednes (25).

Týž časopis v článku z 20. dubna 1808 referuje o Vitáskově spoluúčinkování na koncertě italského virtuosa Sandriniho, který hrál na hoboj a anglický roh. Vitásek ho doprovázel na klavír ve svém vlastním koncertu pro anglický roh [AmZ 1808, 502].

Pro charakteristiku Vitáska jako klavíristy je důležité posouzení úrovně jeho hry na základě dobových pramenů. První velmi kladnou zprávu v tomto směru přináší citovaný časopis *Prager Neue Zeitung* v r. 1794. Dalším pramenem je ročenka *Jahrbuch der Tonkunst von Wien und Prag*. O Vitáskovi se zde [1796, 136] píše, že jeho hra na klavír je spojena s tak uměleckou zručností a vkusem, že ho lze plným právem nazvat mistrem tohoto nástroje (26). V nekrologu k Duškovu úmrtí v r. 1799, jehož pisatelem je žák zesnulého F. X. Němeček, se uvádí [AmZ 1798/99, 444]: "Mnozí z jeho žáků jsou nyní již sami slavnými mistry, např. kapelník Vincenc Mašek a Jan Vitásek, velmi talentovaný klavírista a koncertní mistr u pana hraběte Friedricha Nostice a mnozí jiní" (27).

Rovněž Němečkův článek nazvaný "O současném stavu hudby v Čechách", který byl též uveřejněn v AmZ v r. 1800 [504], potvrzuje výše uvedené Vitáskovo hodnocení. Jako nejlepší klavíristé jsou zde uvedeni: Václav Vincenc Mašek, Jan Vitásek, Jan Josef Rösler, Jan Křtitel Kuchař a František S. Hložek. Tamtéž je uvedeno, že Vitásek přednášel nejtěžší Mozartovy klavírní koncerty s mimořádným úspěchem (28) a že si zvěčnělý Dušek Vitáska cenil ze všech svých žáků nejvíce (29). Jako jednoho z nejpřednějších klavíristů v Praze jej charakterizoval i Meusel [1809, 553].

První podrobnou charakteristiku Vitáskovy klavírní hry podává I. Seyfried v r. 1838. Píše, že Vitásek "... ve své virtuositě na piano neměl co do technické zběhlosti, elegance, vkusu, jasnosti, citu, co do živosti, vřelosti a výrazu žádného soupeře s výjimkou svého současníka V. Tomáška, který vynikal velkolepější hrou. Naproti tomu Vitáskův ryzí, půvabem dýchající přednes, jenž znalci umění srovnávali s rozséváním perel, unášených lehkým zefírem na lesklé zlaté desky, připomínal zvláště Hummla, který zosobňoval esteticko-symetrickou krásu" 30).

Na rozdíl od citovaného Seyfriedova tvrzení, že V. Tomášek byl ve hře na klavír Vitáskovým soupeřem, se v noticce otištěné v AWMZ [1842, 92] u příležitosti výročí Vitáskova narození 22. 2. uvádí, že se tento virtuos nemusel obávat naprosto žádných konkurentů 31).

Úroveň Vitáskovy klavírní hry posuzují i pozdější čeští badatelé. Nejdůkladněji tak činí E. Meliš [1858, 11], který ovšem téměř doslova přejímá výše citované Seyfriedovo heslo. Přitom se odvolává na blíže neurčené odborníky, kteří přímo slyšeli Vitáskovu hru.

Dále se o Vitáskově pianistickém umění můžeme dočíst u A. Hniličky [1924, 39 a 98], A. Němce [1950, 7], J. Němečka [1955, 339], V. J. Sýkory [1958, 60, 156], M. Tarantové [1968, 3, 6] a B. Bajerové [1989, 220]. Vycházejí však většinou z uvedené Melišovy charakteristiky a nepřinášejí žádné nové poznatky.

Podle Hniličky Vitásek zprvu neměl v Praze rivala. Teprve později se jím stal Václav Jan Tomášek, který ve hře na klavír hodně získal od Jana Ladislava Dusíka. K tomu je však podle našeho názoru třeba podotknout, že v době, kdy se již Tomáškovy klavírní umění plně rozvinulo, Vitásek sólistické dráhy téměř zanechal a věnoval se, jak již řečeno, především komorní hře.

V. J. Sýkora hodnotí Vitásku jako klavírního virtuosa takto: "*Pilné studium a velký příklad Mozartův jej dovedly na místo největšího českého klavíristy konce 18. století. Zvláště jeho interpretace Mozartových koncertů byla opětovně nadšeně přijímána a zajistila mu v Praze velikou vážnost*". Na jiném místě píše: "*Nejlepším žákem a pravým reprezentantem jeho (tj. Duškovy) školy byl Jan Vitásek*".

O Vitáskově prvenství mezi pražskými pianisty přelomu 18. a 19. století bychom mohli zapochybovat na základě skutečnosti, že F. X. Němeček ve svých zmíněných příspěvcích pro lipskou AmZ uvádí Maškovo jméno před Vitáskovým. Také v ročence Jahrbuch der Tonkunst von Wien und Prag [1796, 125-6] zaujme, že se zde o Maškovi píše jako o hudebním géniovi na klavír 32). To je však vysvětlitelné faktem, že Mašek byl oproti Vitáskovi starší a měl již koncem 90. let v pražském hudebním životě jako svatomikulášský kapelník významnější postavení.

Nelze opomenout, že na rozdíl od Vitásky se mohl Mašek vykázat i úspěchy v zahraničí, protože koncertoval v Drážďanech, Lipsku, Berlíně, Hamburku a dalších městech [ČSHS, Štědroň 1965, 62]. Vitásek naopak na kariéru cestujícího koncertního umělce, jakým byl W. A. Mozart, J. L. Dusík nebo J. N. Hummel, zřejmě neaspíroval. Jeho umělecký život byl těsně a úzce spjat s Prahou. Ani v hlavní městě Vídně nelze žádné jeho vystoupení prokázat [Hanslick 1979]. Z pramenů není zřejmé, že by vůbec kdy podnikl nějakou delší cestu. Přesto je podle našeho názoru nesporné, že mu převážná část hudební veřejnosti v 90. letech 18. stol. a v prvním desetiletí 19. stol. přisuzovala místo nejlepšího pražského pianisty.

Ve 2. desetiletí 19. století se Vitásek jako klavírní virtuos trvale odmlčel. Po r. 1808 nemáme o jeho veřejném vystupování žádných zpráv. Jeho absence na koncertním pódiu je jistě dána i tím, že se od přelomu století stále více věnoval kompozici a veřejné činnosti. Kromě toho musel plnit úkoly domácího sekretáře u Nosticů a od r. 1814 povinnosti svatovítského kapelníka.

Vitásek si bohužel nevychoval nástupce, který by v jeho velmi úspěšné koncertní činnosti pokračoval. Bylo to zřejmě ke škodě kulturního života v našem hlavním městě. To je patrné mj. z faktu, že J. Proksch, jeden z čelných představitelů pražského hudebního života, si v r. 1837 stěžuje, že se v Praze nehrají Mozartovy klavírní koncerty. Píše: "*... to, co se odedávna až do dneška provozovalo, byly jen fragmenty jeho (Mozartovy, JD) tvorby, které byly vybírány jenom jako lízátka, zatímco jeho velmi významný Idomeneo nebo jeho nádherné klavírní koncerty (zdůrazněno Prokschem) zde ještě nikdy nebyly veřejně provedeny!*" [Proksch 1874, 274].

Vitásek sice působil jako klavírní pedagog - zpravuje nás o tom již Dlabač [1815, 386] 33) - vyučování však nepatřilo k jeho hlavním aktivitám. Nepodařilo se mu bohužel zajistit kontinuitu proslulé Duškovy klavírní školy v Praze [Tarantová 1968, 4].

Jako všichni významní hudebníci jeho doby, byl i on vyhledávaným učitelem ve šlechtických rodinách, což bylo společensky i finančně výhodné. Held uvádí, že Vitásek "... během svého činnorodého života vyučil mezi českou šlechtou velmi mnoho a dobrých klavíristů" [Tarantová 1961, 5]. Také v ÖNE se dočítáme, že Vitásek vychoval mnoho šikovných klavíristů, zvláště mezi českou šlechtou 34).

Tarantová se domnívá [1968, 2], že u Vitáska hledal poučení ve hře na klavír Tomášek, i když to ve své autobiografii nepřiznává.

Vitáskova role klavírního virtuosa je významnou oblastí jeho umělecké činnosti. Díky ní a nepochybně též díky svým charakterovým vlastnostem nabyt již v době svého mládí vážnosti a uznání. Jako učitel klavíru sice Vitásek působil, avšak jeho pedagogické schopnosti se mnohem lépe uplatnily při výchově vokalistů u sv. Víta a zejména ve funkci ředitele varhanické školy.

Poznámky

- 1) Hudební barok na českých zámcích [Praha 1916] a Hudba na zámku v Jaroměřicích [Praha 1924]
- 2) Jiří Benda. Příspěvek k problému české hudební emigrace [Brno 1929, 1934]
- 3) V poslední době například Hudba v českých dějinách od středověku do nové doby [Praha 1989]
- 4) Na katalogovém lístku jeho Requiem solenne z ÖNB uloženém pod sign. 1583 je sice uvedeno, že se jedná o autograf; při bližším prozkoumání této partitury jsme však zjistili, že tomu tak není
- 5) Píseň vyšla v časopise Hyllos I-1819, č. 21
- 6) "Sein Vater ist einer von den gründlichen Männern, die auf dem Lande selbst in Dörfern zur Verbreitung der Tonkunst sonst so thätig mitgewirkt haben - deren aber wenige übrig sind"
- 7) "Diser für ihn sehr schmeichelhafte Beifall eiferte ihn noch mehr an, und bis in das 16te Jahr seines Alters beschäftigte er sich bloss mit dem Studium des Generalbasses, und mit der artigen Behandlung des Pianoforte"
- 8) Tento palác stojí ve Vlašské ulici na Malé Straně
- 9) "In der Komposition war ihm bloss sein glückliches Talent Wegweiser und Lehrer"
- 10) "Herr Vitaseck ... hat verschiedene Auffässe für den Gesang und das Fortepiano von vielem Geschmack geliefert"
- 11) "Die Natur gab allen dreyen ein nicht gemeines Mass von Talenten, die sie grösstentheils durch eigenen Fleiss, ohne besondere Lehrmeister, zu einem Grad der Vollkommenheit ausgebildet haben, dass man ihnen nur Gerechtigkeit wiederfahren lässt, wenn man sie Künstler nennt"
- 12) "Einer der vorzüglichsten Klavierspieler und Komponist zu Prag ..."
- 13) "... auch dabei den Wissenschaften fleissig oblag"
- 14) "Změněné majetkové poměry šlechty, zrušení poddanství a hlavně jiný vkus přivodily zánik zámeckých orchestrů. Šlechta, z většiny nestála ve svých zálibách, se počala od poslední čtvrti století zajímat o nové problémy ... Hudební Praha pocítila ztráty, když rozpustili své kapely kníže-arcibiskup, hrabě Černín, Thun, Salm, Kolovrat, Nostitz, velkopřevor maltézský a jiní a jiní." [Kamper 1936, 190]
- 15) "Zdejší velmoži utrácení své peníze ve Vídni, sem pak přijíždějí jen na několik měsíců s ospalými obličejí ... Několik skladatelů a učenců úpí většinou pod jejich jhem, které je zotročuje a bere jim odvahu, která tak krásně šlechtí pravého umělce. Každý vděčí za svou existenci některému šlechtickému domu, kde ho krmí a dávají mu několik set zlatáků; za to vyučuje šlechtické děti a dělá spoustu jiných věcí. Je za to poctěn titulem „skladatel p. hraběte N. N., Tak je tomu u Tomáška, Vitáska atd. Jejich mínění se kryje s míněním jejich vrchnosti a ta zase své skladatele vyzdvihuje před ostatními." [Němec 1944, 64-5]
- 16) J. Proksch ve svých biografických poznámkách [1837, 278] naráží na Vitáskovo a Führerovo spříznění. Též v rukopisném slovníku Srba-Debrnova je u hesla Vitásek dodatečně tužkou připsána poznámka: "Přirozený jeho syn byl R. Führer". Tarantová uvádí [1961, 95], že domněnku o Vitáskově otcovství sdílí i V. j. Novotný
- 17) Z Kyptova vyprávění víme, že fyziognomie obou mužů byla značně odlišná: "Ještě vidím tu šedivou hlavu, tu líbeznou tvář a tu malou postavu stařečka Vitáska, jak mezi nás přicházel. A což Führer, tento hubený a štíhlý velikán." [Kypta 1940, 52]
- 18) "Unser beste Klavierspieler und beliebte Tonsetzer J. Witassek dankt ihm diese Erweckung seines Talentes. Die Wenige Stunden, die er bey Mozart zubrachte, schätzt er nach einigen Geständnisse für einen grossen Zuwachs zu seiner Ausbildung"

- 19) "Mozart selbst ... würdigte dessen Spiel seines Beyfalls"
- 20) "ja, der nunmehr ergrauende Veteran mag immerhin mit lohnendem Bewusstsein auf jene neidenswerte Vergangenheit zurückblicken, wo er auch die Göttersöhne Mozart und Beethoven an seinen eifrigen Bewunderung zählen durfte"
- 21) "In Duscheks Hause errege er durch sein virtuosos Spiel die Aufmerksamkeit Mozarts so sehr, dass dieser ihm seine eigenen neuesten Compositionen zum Vortrage gab. Dasselbe war der Fall mit Beethoven"
- 22) Ve skutečnosti bylo tehdy Vitáskovi 19 let
- 23) "Herr Wittaseck aus Prag hat sich durch sein Spiel auf dem Fortepiano, und durch seine Tonsetzung als einen hoffnungsvollen angehenden Künstler gezeigt, dessen Stärke schon itzt den verdienten Beifall eingearndtet hat"
- 24) "Získal si (Beethoven, J. D.) pouze naše uši, ne naše srdce, a nebude pro nás nikdy Mozartem" [Plevka 1975, 49]
- 25) "Das Werkchen gehört gewiss unter die bessern in dieser Gattung, und da es nun auch von jenen Virtuosen und Hrn. Wittasek sehr brav vorgetragen wurde, gewährte es eine angenehme Unterhaltung"
- 26) "Vittasek, Kanzellist bei Sr. Durchlaut Hrn. August Fürsten v. Lobkovitz, sein Spiel auf dem Fortepiano ist mit so vieler kunstvollen Fertigkeit und Geschmack verknüpft, dass man ihn mit allem Rechte einen Meister dieses Instruments nennen kann"
- 27) "Mehrere seiner Schüller sind nun schon selbst berühmte Meister, z. B. der Kapellmeister Vinzenz Mascheck und Johann Wittaseck, ein sehr talentvoller Klavierspieler und Konzertmeister bey dem Herrn Grafen Friedrich von Nostiz und mehrere andere"
- 28) "... die schwersten Konzerte von Mozart mit ausserordentlichem Beyfalle spielen könnte"
- 29) "Der selige Duschek schätzte ihn unter allen seinen Schüller am meisten"
- 30) "... wogegen W,s rein gediegener, Anmuth und Grazie athmender Vortrag, welchen Kunstkenner mit dem zephirleichten Hinstreuen von Perlen auf glänzende Goldtafeln verglichen, vorzugsweise an Hummel, die personifizierte ästhetisch=symetrische Schönheit, gemahnte"
- 31) "Als Virtuos am Claviere hatte er damals schlechterdings keine Nebenbuhler zu fürchten"
- 32) "ein musikalisches Genie auf den Fortepiano"
- 33) "Dermalen ... unser Witásek ... gibt vortrefflichen Unterricht auf dem Pianoforte."
- 34) "... Wittassek bildete viele geschickte Clavierspieler, besonders unter dem Adel Böhmens"